

Antoni Nadbrzeżny

Maryja, historia uniwersalnej świętości

Salvatoris Mater 5/1, 32-47

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Chrześcijaństwo dostrzega w osobie Maryi fascynujące piękno świętości stanowiącej istotny motyw w kształtowaniu dojrzalej duchowości. W pobożności katolickiej głębia fenomenu świętości jest wyrażana przy pomocy licznych figur biblijnych, obrazów i akomodacji (Arka Przymierza, Cedr czystości, Lilia między cierniem, Matka szlachetna, Panna mądra, Panna święta, Ziemia święta i inne)¹.

Teologiczna refleksja nad misterium świętości Matki Pana ma doniosłe znaczenie dla wypracowania poprawnej prakseologii maryjnej będącej słuszną egzystencjalno-dynamiczną realizacją pobożności eklezjotypicznej (na wzór Maryi)². Bez wątplenia świętość należy do zbioru kategorii niezwykle misteryjnych, subtelných, dotyczących głębi bytu personalnego i cudu egzystencji Bożej i ludzkiej, a przez to bardzo trudnych do zwerbalizowania oraz naukowego opracowania. Każda epoka postuluje nową teologiczną ikonę Maryi, której świętość opisana komunikatywnym językiem współczesności stanie się impulsem dla

życia wiarą *hic et nunc*. Obecnie mariologia musi podjąć zadanie zaprezentowania realistycznej, dynamicznej, historiozbawczej i personalistycznej koncepcji świętości Maryi, która będzie zdolna powiązać ortodoksję z aktualnym horyzontem rozumień współczesnej umysłowości chrześcijańskiej dotkniętej niestety syndromem sekularyzmu³.

Ks. Antoni Nadbrzeżny

Maryja, historia uniwersalnej świętości

SALVATORIS MATER
5(2003) nr 1, 32-47

1. Świętość jako problem hermeneutyczny

W mariologii hermeneutycznej kategoria historii odgrywa niezwykle ważną rolę w eksplicacji rzeczywistości Objawienia Bożego⁴. Historia jest tu rozumiana głównie jako środowisko dla Bożych działań zbawczych oraz jako „czasoprzestrzeń”, w ramach której doko-

¹ Por. A. TRONINA, *Zawitaj Pani świata. Obrazy i symbole biblijne w Godzinkach o Niepokalanym Poczęciu NMP*, Niepokalanów 1995.

² O potrzebie dowartościowania wymiaru wzorczego w kulcie maryjnym, zob. S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Matka naszego Pana*, Tarnów 1992, 199-211.

³ Por. W. LOGISTER, *Maria, een uitdaging*, Baarn 1995, 6-7.

⁴ Por. E. SCHILLEBEECKX, *Die Rolle der Geschichte in dem, was das neue Paradigma genannt wird*, w: H. KÜNG, D. TRACY, *Das neue Paradigma von Theologie, Strukturen und Dimensionen*, Zürich 1986, 75-86.

nuje się proces odpowiedzi na dar łaski. Skoro soteryjna propozycja ze strony Boga zostaje złożona człowiekowi na sposób całkowicie historyczny, to również odpowiedź ludzka musi zostać udzielona poprzez dziejowy proces rozwoju świętości, zarówno w wymiarze jednostkowym, jak i społecznym. Jeżeli Bóg jako absolutna transcendencja w Jezusie przekracza granicę swej subiektywności i wyraża się w biegu historii na sposób Daru, to pozwala tym samym człowiekowi nawiązać ze sobą intersubiektywną relację, która staje się początkiem historii świętości będącej logiczną odpowiedzią człowieka na dar historycznie doświadczanej Miłości Boga. Jednak wszelka historia może realizować się tylko dzięki ludzkiej wolności. Dlatego w zależności od pozytywnego lub negatywnego stosunku osoby ludzkiej wobec zbawczej woli Boga może ona przyjąć postać historii zbawienia lub niezabawienia. Człowiek na mocy posiadanego nadprzyrodzonego egzystencjału może w świecie rozpoznać Boga nie tylko jako Stwórcę rzeczywistości doczesnej, ale przede wszystkim jako Boga Zbawiciela. W związku z uniwersalną zbawczą wolą Boga świat jako stworzenie oraz świat jako ludzka historia i spotkanie Boga z człowiekiem nabiera nowego znaczenia, którego sam z siebie nie ma. Cała rzeczywistość jawi się w tym świetle jako dar wewnętrznego i pełnego łaski Bożego zaproszenia do świętości, a równocześnie jako widzialne *medium*, przez które człowiek rozpoznaje propozycję Boga i ostatecznie jako przestrzeń, w ramach której wyraża swoją życiową odpowiedź⁵. Wejście Boga w ludzką historię powoduje jej istotną pod względem jakościowym transformację. Historia świecka osiąga poziom historii zbawienia. W rezultacie ludzka historia może być rozumiana jako następstwo wszelkich historycznych faktów, poprzez które Bóg objawia się jako nasz Stwórca, Zbawiciel i Uświęciciel. Stąd działanie Boga w historii człowieka należy uznać za jeden z podstawowych paradygmatów w teologii, gdyż zarówno Stary, jak i Nowy Testament koncentrują się wokół zasadniczej rzeczywistości Królestwa Bożego zapoczątkowanego w świecie, realizującego się w Osobie Jezusa Chrystusa i „dopelniającego” się w pewien sposób w perspektywie historii. Ciąg ludzkich doświadczeń na przestrzeni historii staje się środowiskiem dla Bożych ingerencji⁶.

Centralnym wydarzeniem w historii zbawienia jest Osoba Jezusa Chrystusa, człowieka, który w definitywny sposób objawia, uobecnia i zaświadcza Boga działającego zbawczo w ludzkiej i historycz-

⁵ E. SCHILLEBEECKX, *Openbaring en Theologie*, Bilthoven 1964, 14.

⁶ TENZE, *Maria moeder van de verlossing*, Antwerpen 1957, 19.

nej formie. Historia Jezusa jest więc *par excellence* teofanią, czyli historycznie uwarunkowanym i dynamicznie rozwijającym się objawieniem Boga w ramach doczesnej rzeczywistości. Absolutne pierwszeństwo, wyjątkowość, niepowtarzalność i nieredukowalność wydarzenia Jezusa nie wykluczają objawieniowego wymiaru innych podmiotów i rzeczywistości historycznych. Trzeba pamiętać, że objawienie w Jezusie dokonało się w istotnym personalnym powiązaniu z Maryją, której Bóg wyznaczył macierzyńską rolę w ekonomii zbawienia. W związku z wyborem na Matkę Syna Bożego historia życia Maryi stała się społecznie i kulturowo uwarunkowaną epifanią uświęcającego działania Boga. Osoba Maryi nie stanowi zatem jakiegoś nieistotnego elementu lub zewnętrznego dodatku do rzeczywistości Objawienia Bożego, lecz przeciwnie, Jej życie jawi się jako konkretnie zaplanowana przez Boga historia świętości, w której następuje stopniowa manifestacja zbawczego zamiaru Opatrzności⁷. Istotną konsekwencją epifanijnego wymiaru w osobie Maryi jest Jej aktywne uczestnictwo w dialogu Bosko-ludzkim dokonującym się poprzez historyczne pośrednictwo Jezusa. W historycznie ukształtowanej osobowości Jezusa Maryja ma niezastąpiony udział dzięki realizowanej misji macierzyńskiej, którą można ująć w fenomenologicznych kategoriach dialogu i spotkania ze świętością Syna Bożego w jego sakramentalnym człowieczeństwie.

Łatwo dostrzec, że historyczna świętość człowieka, w tym również Maryi, nie jest rzeczywistością „zamkniętą”, ostatecznie sfinalizowaną, zastygłą, statyczną, pasywną, czysto zewnętrzną, lecz wielkością kreatywną, *in statu fieri*, ontycznie „otwartą”, posiadającą swoje dzieje, realizującą się w dynamicznym, progresywnym i egzystencjalnym dialogu z Bogiem⁸.

W świetle powyższych założeń współczesna mariologia hermeneutyczna, chcąc poprawnie zinterpretować świętość Maryi, winna rozważyć następujące kwestie: co to jest świętość ontyczna i moralna? Jaka jest relacja między świętością człowieka a Boga? Jak rozumieć dynamiczny i rozwojowy charakter świętości Maryi? Jakie znaczenie ma *sanctitas Mariae* na dziś i na jutro? Ponadto trzeba zaryzykować próbę teologicznego szkicu etapów, kierunków i czynników wzrostu świętości Matki Chrystusa oraz wykazać, co decyduje o uniwersalnym charakterze jednostkowej historii świętości

⁷ TAMŻE, 20.

⁸ Por. W. STINISSEN, *Maria in de bijbel, in ons leven*, Gent 1983, 9-18.

Maryi. Warto wreszcie zapytać o typ mariologicznego języka, który najlepiej oddałby realizm świętości Matki Bożej.

2. Świętość dana i zadana w historii

Świętość jest pojęciem wieloznacznym, stosowanym i odmienne rozumianym w filozofii, religioznawstwie, Biblii i teologii. Dla rzetelnego ukazania świętości Maryi najlepiej odnieść się do antropologii personalistycznej oraz do biblijno-teologicznego ujęcia świętości. W rozumieniu biblijnym świętość Boga oznacza Jego majestatyczną, budzącą lęk transcendencję, totalną inność wobec rzeczywistości stworzonej, niedostępną chwałę (*doxa*), wszechmoc oraz wywyższenie ponad wszelki byt (Wj 19, 3-20; 33, 18-23; Iz 6, 3). Absolutna transcendencja Boga daje się jednak doświadczyć ludziom w odczuciu Jego obecności, w miłości i przebaczeniu (Oz 11, 9).

W Nowym Testamencie świętość Boga objawia się definitywnie w Wydarzeniu Jezusa, który nie potępia, lecz zbawia. W ten sposób Jezus staje się nie tylko hermeneutą Bożej świętości, ale przede wszystkim jej realnym uobecnieniem w mocy Ducha Świętego. Dzięki wcieleniu odwieczny Syn Boży w Osobie Jezusa z Nazaretu objawia się jako droga do świętości Ojca, prawda o świętości oraz życie świętości Boga w historii świata. Jezus jako „Święty Boga” przychodzi, aby bezpośrednio podzielić się swoim doświadczeniem Boga jako Ojca (*Abba-przeżycie*). Stanowi ono jednocześnie poparte łaską ze strony Boga zaproszenie do świętości na wzór Ojca. Świętość Jezusa w swej istocie jest absolutna, tożsama ze świętością Boga (J 17, 11). W wymiarze historycznym przyjmuje ona postać kenotyczną, paradoksalną, której apogeum wyraża się w skandalu krzyża. Jednak poprzez wydarzenie zmartwychwstania świętość Jezusa nabiera blasku eschatologicznego, stając się świętością wywyższoną po prawicy Ojca (Mk 16, 19). Wreszcie Jezus Chrystus objawia się światu jako ten, który dzieli się ze swoimi uczniami chwałą otrzymaną od Ojca, *aby i oni byli uświęceni* (J 17, 19). Prawdziwe uświęcenie chrześcijan w prawdzie realizuje się poprzez najdoskonalszą ofiarę złożoną przez Chrystusa raz na zawsze (Hbr 9, 11-14). Odtąd życie człowieka przez Ducha Świętego staje się uczestnictwem w świętości samego Boga oraz współofiarowaniem siebie Bogu razem z ofiarą Chrystusa (1 P 2, 9; Ef 2, 21; Rz 12, 1; Flp 2, 17). Świętość chrześcijan nie opiera się zatem na ideale formalnego przestrzegania zewnętrznego prawa, ale na egzystencjalnym związku

z Bogiem poprzez życie w Chrystusie i uczestniczenie w Jego losie. Świętość moralna chrześcijanina jest widzialnym aspektem i życiowym świadectwem świętości ontycznej rozumianej jako trwanie w Panu (*manere in Christo, vivere in Christo*). Relacja z Chrystusem wprowadzająca nas w wewnętrzne życie Trójcy jest koniecznym warunkiem historycznego rozwoju każdej ludzkiej świętości. Biorąc pod uwagę dane biblijne, trzeba podkreślić, że świętość człowieka będąca skutkiem usprawiedliwiającej aktywności Boga jest nadprzyrodzoną łaską, niezasłużonym darem, całoosobową recepcją teologicznych darów wiary, nadziei i miłości. Świętość człowieka ze swej istoty polega na przyjęciu historiozbawczo samoudzielającego się Boga, ma ona charakter dialogiczno-osobowy i jest wyższą syntezą daru ze strony Trójcy i zadania realizowanego przez człowieka. Propozycja Boga dzielącego się swoją świętością z człowiekiem zachęca go do absolutnego egzystencjalnego samopowierzenia się miłości Bożej. Świętość ta osiąga swoją dojrzałość dzięki historycznemu owocowaniu łaski Bożej w osobie ludzkiej.

W świetle powyższych rozważań nietrudno zauważyć, że świętość człowieka nie może być zredukowana jedynie do wymiaru funkcjonalnego jako doskonałe działanie w sferze wartości moralnych. Takie ujęcie grozi zbytnim formalizmem i zimnym perfekcjonizmem, który, zapoznając element darmowej łaski Bożej, pozostaje daleki od koncepcji chrześcijańskiej. Analogicznie świętość Maryi nie wyczerpuje się jedynie w moralnej doskonałości, znajomości i skrupulatnym przestrzeganiu prawa stanowionego i Bożego. Nie polega ona również na swoistej operatywności w sprawnym dostosowywaniu swego życia do wymogów płynących z Dekalogu. Niezaprzeczalna świętość moralna Matki Bożej ma swoje najgłębsze źródło w ontycznej świętości Boga. Ma tu miejsce całkowita harmonia aspektu moralnego i ontycznego będąca rezultatem unikatowej w dziejach zbawienia relacji Maryi do Boga.

Problem rozwoju świętości Maryi można lepiej poznać uchwycić przy zastosowaniu personalistycznej koncepcji osoby⁹. Dotychczas w teologii tomistycznej ukazywano osobę jako indywidualną substancję o charakterze statycznym, bez rozwoju, historii, wewnętrznej dynamiki. W ramach tej substancjalistycznej koncepcji osoby świętość jawiła się jako doskonała cnota, niezmienna postawa moralna, indywidualna łączność z Bogiem, rzeczywistość bardziej introwertyczna, spełniona i niepodlegająca już prawu wzrostu, bierna

⁹ Por. Cz.S. BARTNIK, *Personalizm*, Lublin 1995.

repcja przemieniającej łaski. Dziś, idąc bardziej po linii augustynizmu, rozumiemy osobę jako relację do innych podmiotów. Osoba staje się sobą i spełnia poprzez to, że jest całą relacją do innych osób (stworzonych i niestworzonych). Świętość Maryi rodzi się i rozwija na bazie interpersonalnej relacji człowiek – Bóg. Jest to relacja o charakterze twórczym, dynamicznym, egzystencjalnym i historycznym. Świętość Matki Chrystusa krystalizuje się i zarazem uwidacznia na sposób historycznego procesu dojrzewania i przechodzenia od stadium inicjalnego (poczęcie Maryi) aż do finalnego (chwalebne wniebowzięcie). Między stwórczym początkiem a eschatycznym finałem rozciąga się cała realna ludzka historia Maryi z Nazaretu naznaczona bogactwem zdarzeń, kontemplacji, spotkań, czynów, przeżyć, trosk i doświadczeń. Historiozbawcza mariologia, opierając się na relacyjnej koncepcji osoby, odchodzi od czysto przywilejowego ujęcia świętości Maryi, widząc w niej dar o charakterze społeczno-universalnym. Świętość Matki Pana jako dar łaski nie jest jakimś wyjątkowym przywilejem dla Niej samej, ale zgodnie z logiką łaski ma konieczny wymiar prokleszalny i służebny¹⁰. Jest to świętość proegzystencjalna, wyrażająca się na sposób daru, wyrastająca historycznie z odwiecznego planu Bożego zmierzającego do uświęcenia przez Chrystusa wszelkiej rzeczywistości personalnej i pozapersonalnej. *W Nim [Chrystusie] wybrał nas przed założeniem świata, abyśmy byli święci przed Jego obliczem. Z miłości przeznaczył nas dla siebie jako przybranych synów przez Jezusa Chrystusa, według postanowienia swej woli, ku chwale majestatu swej łaski, którą obdarzył nas w Umiłowanym (Ef 1, 4-6).* W ten gigantyczny i wielokierunkowy proces sakralizacji kosmosu przez Chrystusa, jedynego Zbawiciela, została wpisana Maryja, której jednostkowa historia życia na ziemi wiąże się nierozzerwalnie z macierzyństwem Bożym rozumianym jako suwerenny Dar Ojca i zarazem przyjęte w wolności zadanie. Zatem świętość Maryi nie polega na biernym przyjęciu uprzednio utkanej przez Boga szaty doskonałości moralnej, nie jest też tytanicznym, czysto ludzkim wysiłkiem wypracowania pozytywnych cech charakteru ani stoicką w swej genezie postawą obojętności wobec trudów i okoliczności życia. Świętość Maryi realizuje się przede wszystkim na poziomie ontycznym jako realna egzystencja w Bogu stanowiącym absolutną świętość. Dokonuje się to dzięki pośredniczącej roli Chrystusa. Życie Maryi przed Chrystusem (do zwiastowania) przechodzi w życie z Chrystusem i dla Chry-

¹⁰ Por. W. STINISSEN, *Maria in de bijbel...*, 9-10.

stusa (Betlejem, Kana, Golgota), równocześnie stopniowo stając się coraz bardziej życiem w Chrystusie (*vivere in Christo*). I tak w historii Maryi wymiar chronologiczny (czas jako strumień zdarzeń) zostaje dopełniony porządkiem kairolologicznym (czas jako konkretne „teraz” działania Boga i odpowiedzi człowieka).

Już w momencie swego zaistnienia Maryja otrzymuje od Boga dar świętości, który zgodnie z Jego wolą rozwinie się w osobie Matki Chrystusa, osiągając obiecaną pełnię. Niepokalane poczęcie jest dla Maryi aktem stworzenia i zarazem odkupienia przez zachowanie od grzechu pierworodnego. Jest to w najwyższym stopniu samoudzielenie się Trójcy Świętej i nawiązanie z Maryją wiecznej, osobowej relacji podlegającej historycznemu prawu wzrostu. Ojciec stworzył Maryję, aby włączona w odwieczną ekonomię zbawienia stała się Matką dającą życie Synowi. Chrystus – Syn Boży na zasadzie antycypacji odkupił ją od grzechu pierworodnego oraz dał udział w pełni łask. Duch Święty, zstępując na Maryję, sprawił, że w porządku łaski *otrzymała życie od Tego, któremu w porządku ziemskiego rodzenia sama dała życie jako Matka*¹¹. Niepokalane poczęcie można zinterpretować jako wpisanie przez Boga w strukturę osobową Maryi kodu świętości, który we współpracy z łaską rozwinie się ku przeznaczonej pełni. Jest to fundamentalny i w swej istocie sakramentalny czyn Boga, umożliwiający Maryi tworzenie historii własnej świętości w służbie cudu Inkarnacji. Odtąd kolejne dni, miesiące i lata staną się etapami wzrostu łaski w życiu Maryi dzięki coraz bardziej świadomemu rozwojowi interpersonalnego dialogu z Bogiem.

W rozwoju świętości Maryi ważną rolę odgrywa kategoria nieustannego przechodzenia (*transitus*): od obietnicy do wypełnienia, od osobistych planów do akceptacji ekonomii zbawczej, od kontemplacji do działania, od macierzyństwa betlejemskiego poprzez kalwaryjskie do macierzyństwa kościelnego, od świątyni jerozolimskiej do Kościoła Wieczernika, od macierzyństwa jednostkowego (matka Jezusa) do uniwersalnego (Matka wszystkich wierzących), od pobożności legalistycznej do kultu w Duchu i prawdzie, od światła narodzin do nocy krzyża, od *kenozy* Golgoty do *hypsozy* wniebowzięcia.

Biblijny portret Maryi pozwala zauważyć, że świętość Maryi jest misteryjną syntezą działania Osób Bożych oraz Jej osobistego wysiłku, czynu i postawy na zasadzie synergizmu. Nadprzyrodzony dar Ducha Prawdy i Świętości aktualizuje się w pełnej współpracy Maryi z Trójcą Świętą oraz innymi osobami w wymiarze doczesnym i wiecznym

¹¹ RM 10.

(Józefem, Elżbietą, apostołami, Kościołem, narodami, wszystkimi wiaryzącymi, itd.) Można stwierdzić, że dynamiczna i twórcza świętość Maryi jest w bardzo specyficznym znaczeniu „oddolnym” warunkiem świętości Jezusa w Jego człowieczeństwie, najbardziej sprzyjającym klimatem pełnego wzrostu osobowości Jej Syna, a jednocześnie optymalnym środowiskiem realizacji unii hipostatycznej w Osobie Jezusa Chrystusa. Przez swoją *zaangażowaną świętość w dialogu*, będącą zarazem darem z wysoka i odpowiedzią wiary, Maryja ofiarowała Ojcu to, co najpiękniejsze – macierzyństwo dla zbawienia świata.

3. *Crescendo* świętości

Obraz Matki Pana ukazany w pismach biblijnych skłania do podjęcia teologicznej refleksji nad tajemniczą dynamiką Jej wiary i świętości¹². Stwierdzenie „pełna łaski” (gr. *kecharitomene*) sugeruje, że Bóg ofiarował Maryi obiektywny, wyjątkowy, przemieniający, uświęcający i doskonalący w aspekcie bytowym dar łaski (*gratia transformans*). Świętość Maryi nie realizuje się *in abstracto*, w oderwaniu od świata, historii, społeczności, odpowiedzialności, wysiłku, realizacji zadań. a w ciągu całego życia Matki Pana. Maryja ma swoją indywidualną historię świętości, w której dokonuje się proces interioryzacji i wzrostu łaski: niepokalane poczęcie, ofiarowanie życia Bogu, decyzja zachowania dziewictwa, świadome nazaretańskie *fiat*, narodziny Jezusa, komunია z Chrystusem cierpiącym, recepcja Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy i chwalebne wniebowzięcie. W życiu ziemskim świętość Maryi przyjmuje postać ukrytą, kenotyczną, co nie neguje ewidentnego ujawniania się łaski działającej w Jej historii. Świętość Maryi jest nierozzerwalnie związana z Jej macierzyństwem, którego nie można ograniczać tylko do samego aktu narodzin Chrystusa, lecz należy postrzegać w szerszej perspektywie jako długi i niejednorodny proces rozwoju i wzrostu dokonujący się w ciągu całego Jej życia.

W sposób schematyczny dynamikę i rozwojowość świętości maryjnego macierzyństwa można ująć następująco:

1. Etap przygotowawczy. Niepokalane poczęcie i dziewicze życie jako istotny i niezbędny element przygotowania do przyjęcia macierzyństwa w służbie Królestwa Bożego.

¹² Kwestia wiary Maryi jest zasadniczym mariologicznym tematem Ewangelii św. Łukasza: por. F. COURTH, *Mariologia - Maryja, Matka Chrystusa*, w: *Podręcznik Teologii Dogmatycznej*, red. W. BEINERT, t. VI, Kraków 1999, 96.

2. Etap nazaretański. Zwiastowanie jako wydarzenie faktycznego przyjęcia przez Maryję inkarnacyjnego macierzyństwa wobec Odkupiciela i duchowego macierzyństwa wobec całej ludzkości oczekującej na Chrystusowe odkupienie.

3. Etap kalwaryjski. Macierzyńska komunია z cierpiącym Chrystusem jako wyraz macierzyństwa duchowego wobec wszystkich odkupionych.

4. Etap pentekostalny. Doświadczenie zesłania Ducha Świętego jako osiągnięcie pełnej świadomości macierzyńskiego posłannictwa we wspólnocie odkupionych.

5. Etap eschatyczny. Ustanowienie Maryi matką i królową w tajemnicy wniebowzięcia jako konsekwencja Jej macierzyńskiej miłości w trosce o definitywną realizację Królestwa Jej Syna¹³.

Świętość Maryi realizująca się w ramach historii ziemskiej przechodzi ostatecznie w świętość transhistoryczną, eschatologiczną. Wniebowzięcie jest rozumiane w duchu personalistycznym jako wyraz osobowej komunii Maryi z Chrystusem osiągnącej swą pełnię w niebie. Wniebowzięta Maryja jako uwielbiona *Matka odkupienia i Matka wszystkich wierzących* (*Moeder van de verlossing en Moeder van alle gelovigen*) we wspólnocie świętych całkowicie identyfikuje swoją osobę w macierzyńskiej miłości z odkupieńczymi aktami swego Syna – Odkupiciela. Pełnia eschatologicznej świętości Maryi wyraża się w Jej uniwersalnym duchowym macierzyństwie¹⁴.

Świętość Maryi w każdym okresie Jej życia podlega ciągłej konkretyzacji i wyraża się w swoistej historycznej akomodacji sytuacyjnej. Maryja doskonale rozpoznaje potrzebę chwili i przetwarza swoją miłość na czyn, ofiarę, odpowiedzialność, wysiłek duchowy i fizyczny. Jej świętość dąży do przekazania w bezinteresownym darze samej siebie innym. Stąd świętość Maryi może zostać słusznie zinterpretowana jako wyraz miłości Trójjedynego Boga do wszystkich indywidualnych osób i społeczności, do każdego człowieka i każdej społeczności kościelnej i świeckiej. Maryja w twórczy sposób łączy w sobie *charis* (łaskę) jako transcendentny dar Boży z osobistym dążeniem do świętości. Jej życie jawi się jako nieustanny *synergizm* łaski Bożej i personalnego wysiłku, mądrości objawionej i wiedzy ziemskiej, wolności darowanej przez Ducha Świętego i wolności zdobywanej każdego dnia.

¹³ E. SCHILLEBEECKX, *De Schrift zwijgt over Maria!...*, 2.

¹⁴ Por. TENŽE, *Maria, moeder van de verlossing...*, 105.

Należy zatem zdecydowanie odrzucić błędne, oparte najprawdopodobniej na stoickiej filozofii opinie, według których życie rodziny nazaretańskiej miało stanowić rodzaj bajecznej egzystencji, wolnej od brzemion codzienności. Takiemu fałszywemu obrazowi zostaje przeciwstawiona ewangeliczna, realistyczna wizja ziemskich losów Maryi, uwzględniająca konieczność przeżywanych trudów, życiowych zmagañ, w tym również w dziedzinie wiary. Oparte na średniowiecznych legendach przekonanie o rzekomej wizji otrzymanej przez Maryję w momencie zwiastowania nie znajduje biblijnego uzasadnienia. Prawdziwa wielkość Maryi objawia się w tajemnicy Jej życia wiarą, która stopniowo wzrastała dzięki rozważaniu słowa Bożego w bliskim kontakcie z Synem¹⁵.

Chcąc uwypuklić dynamizm oraz rozwój wiary i świętości w życiu Maryi, należy dokonać egzegetycznej analizy tekstu o zwiastowaniu w paralelnym zestawieniu z odpowiednimi fragmentami ze Starego Testamentu. Dzięki temu zabiegowi zostało odkryte istotne podobieństwo następujących fragmentów: Łk 1, 28-31 i So 3, 14-17; Łk 1, 32-33 i 2 Sm 7, 12-13; Łk 1, 42. 45 i Jdt 13, 23-24.

Na szczególną uwagę zasługuje wers: *Duch Święty zstąpi na Ciebie i moc Najwyższego osłoni Cię. Dlatego też święte, które się narodzi, będzie nazwane Synem Bożym* (Łk 1, 35). Nie można do niego znaleźć wprost odpowiedniej paraleli w pismach Starego Testamentu. Istnieje jednak ścisły związek między terminem „Syn Boży” a starotestamentową ideą „shekinah” wyrażającą aktualną obecność Boga pośród swego ludu na ziemi¹⁶.

Analiza powyższych fragmentów prowadzi do dwóch wniosków. Po pierwsze, teksty z Ewangelii św. Łukasza pozostają w całkowitej zgodności treściowej ze starotestamentowymi ideami dotyczącymi Mesjasza. Po drugie, analiza odpowiednich fragmentów anielskiego poselstwa skłania, by uznać istnienie przesłanek, dla których Maryja mogła przypuszczać, że Jej Syn rzeczywiście jest Bogiem¹⁷. Egzegeza tekstu zmierza do ustalenia odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób Maryja zrozumiała słowa: *Święte, które się narodzi, będzie nazwane Synem Bożym* (Łk 1, 35).

Biorąc pod uwagę tradycję Starego Testamentu, która wielokrotnie przyznawała tytuły „Syn Najwyższego” i „Syn Boga” całemu naro-

¹⁵ Por. O. DA SPINETOLI, *Maryja w Biblii*, Niepokalanów 1997, 83-86.

¹⁶ E. SCHILLEBEECKX, *Het geloofsleven van de „dienstmaagd des Heren”*, „Tijdschrift voor Geestelijk Leven” 10(1954) 246.

¹⁷ TENZE, *Maria, moeder van de verlossing...*, 26-27. Schillebeeckx opiera się na wynikach badań znanego dominikańskiego egzegety P. Benoita.

dowi wybranemu, jak i poszczególnym jednostkom (księżętom, sędziom, królom), nie ma podstaw do stwierdzenia, że Maryja zrozumiała ten tytuł inaczej niż zgodnie ze starotestamentową tradycją. Określenie „Syn Boży” w odniesieniu do swego przyszłego Dziecka Maryja zrozumiała raczej jako długo oczekiwany Mesjasz, Ktoś wielki posłany od Boga, szczególnie blisko związany z Bogiem¹⁸. Elementy treściowe anielskiego zwiastowania nie pozwalają zatem na oczywiste stwierdzenie Bóstwa w odniesieniu do mającego się narodzić Mesjasza.

Na kanwie przeprowadzonych dotychczas analiz pojawiają się pytania: czy Maryja już od momentu zwiastowania była świadoma Bóstwa Jezusa? Co było czynnikiem motywującym do wyrażenia pozytywnej odpowiedzi popartej słowem *fiat*? Na ile świadomość Maryi co do misji swego Syna rozwijała się i pogłębiała w ciągu całego Jej życia? Czy można zasadnie mówić o stopniowym wzroście wiary i świętości w osobie Matki Pana?

Pozytywna odpowiedź Maryi w tajemnicy zwiastowania prowadzi do przyjęcia tezy, że Bóg oświecił ducha Maryi specjalną łaską światła wiary, która pozwoliła w całkowitym posłuszeństwie przyjąć misterium nieprzewidywalnej obietnicy. Przy takim założeniu można uznać, że wszystko, co *implicite* zostało wyrażone w maryjnym *fiat*, będzie stopniowo wzrastać do osiągnięcia stanu pełnej świadomości. Uwyrażnienie głębszego sensu dotyczy nie tylko samej treści zwiastowania, lecz również starotestamentowych trendów mesjańskich¹⁹. Wynika stąd ważny wniosek, że Maryja nie musiała w godzinie zwiastowania mieć *explicite* świadomości Bóstwa swojego Syna, aby wyrazić bezwarunkową zgodę na Boże plany.

Ze względu na nadprzyrodzony dar światła wiary Maryja okazała wrażliwą gotowość przyjęcia i realizacji mesjańskich obietnic zawartych w Starym Testamencie. Istnieje wyraźny paralelizm między jednostkową osobą Maryi a kolektywną osobą narodu Izraela. Maryja jest osobowym streszczeniem Izraela, co potwierdza nader wyraźnie pierwsza część perykopy o zwiastowaniu. Jahwe, który przychodzi, aby zamieszkać pośród Izraela, staje się obecny w łonie Maryi²⁰. Maryja, świadoma wagi mesjańskich tradycji, miała przecucie głębi tej rzeczywistości, która kryła się

¹⁸ TAMŻE, 28.

¹⁹ TAMŻE, 29.

²⁰ *Immers in het eerste deel van Boodschap wordt Maria vanwege het schriftuurlijk parallelisme gezien als het persoonlijk résumé van Israël. „Jahwe die in Israëls schoot komt als een heiland” (Sophonias) staat, zoals we zeiden, in parallelisme met Jesus, d. i. Jahwe-Heiland, die Maria in haar schoot ontvangt (Lucas). Levend in de lijn van het oudtestamentisch messianisme voorvoelde Maria de diepte van de werkelijkheid: Zoon Gods. TAMŻE, 30-31.*

w Osobie mającego narodzić się z Niej Syna Bożego. Zawarta w opisie zwiastowania aluzja do „shekinah” jeszcze bardziej podkreśla szczególną immanentną obecność Boga w życiu Maryi. Zgodnie z opisem Łukasowym Maryja jako reprezentantka i wyrazicielka całego Izraela zdaje sobie sprawę, że Jej Dziecko nie będzie tylko zwykłym człowiekiem mającym do spełnienia określoną misję religijną, lecz Dzieckiem, którego natura daleko przekracza wszelkie ludzkie rozumienie²¹.

Uwzględniając wyniki analiz egzegetycznych oraz próby psychologicznego spojrzenia na reakcje Maryi, można sformułować niezwykle ważny dla realistycznej mariologii wniosek: wiara Maryi, Jej religijne życie nie jest rzeczywistością statyczną, lecz podlega prawu rozwoju. Rozwój ten jednakże nie przebiega od stanu całkowitej niewiedzy w kierunku pozytywnego rozpoznania lub osiągnięcia maksymalnego stanu wiedzy, lecz raczej od niewyraźnej, choć realnej świadomości, aż do osiągnięcia jej pełni²². Ten wewnętrzny wzrost wiary i świętości u Maryi jest wystarczająco poświadczony biblijnie. Wskazują na to: Łk 2, 50; 2, 48; 2, 33²³.

Powstaje pytanie dotyczące okresu, w którym dokonał się istotny rozwój wiary i świętości oraz określenia czynników jej wzrostu. Decydująca faza tego rozwoju przypada na czas między zwiastowaniem a pierwszym cudem Jezusa dokonanym w Kanie Galilejskiej. Decydującym czynnikiem wzrostu świętości Maryi był okres tzw. ukrytego życia Jezusa, podczas którego wzajemna rodzinna bliskość Matki i Syna stały się dla Maryi środowiskiem wzrostu Jej wiary. Lata ukrytego życia Jezusa stanowiły dla Maryi stopniowe objawienie tajemnicy Chrystusa²⁴.

Współczesna mariologia dowartościowuje etap ukrytego życia Jezusa, widząc w nim źródło uświęcenia dla Maryi i czas intensywnego rozwoju Jej wiary. Ten etap odegrał w życiu Jezusa i Jego objawienia istotną rolę. Podczas gdy apostołowie poznawali Jezusa poprzez cuda i nauczanie, Maryja poznała swojego Syna nie tyle dzięki Jego publicznej działalności, ile raczej w tajemnicy rodzinnej intymności w domu nazaretańskim²⁵.

²¹ TAMŻE, 31.

²² *Heel de ontwikkeling van Maria's geloofsleven is dan ook niet een ontwikkeling van „positief niet-weten“ tot „wèl kennen“, maar van onuitdrukkelijk doch reëel besef tot uitdrukkelijke bewustwording.* TAMŻE; por. TENZE, *Het geloofsleven...*, 254-255.

²³ MMV, 32. Stopniowy rozwój wiary będący cechą wszystkich odkupionych dokonuje się również w osobie Maryi i nie jest pomniejszeniem Dziewicy z Nazaretu, lecz odkryciem Jej prawdziwego przeznaczenia; por. R. LAURENTIN, *La Madonna. Questione di teologia*, Brescia 1964, 145; F. CECCHIN, *W poszukiwaniu Maryi. Komentarz egzystencjalny do encykliki „Redemptoris Mater”*, Warszawa 1989, 35-37.

²⁴ E. SCHILLEBEECKX, *Maria, moeder van de verlossing...*, 32.

²⁵ TAMŻE, 34.

Świętość Maryi rozwija się w ramach rodzinnych relacji zachodzących między Matką a Synem. Podkreślić należy, że tak istotny dla pogłębienia i wzrostu więzi rodzinnych dialog nie ograniczał się do werbalnej konwersacji i nie dotyczył bynajmniej problematyki przyszłych cudów, a nawet wydarzeń paschalnych, lecz przybrał formę międzyosobowej wymiany duchowych darów dokonującej się na najgłębszym poziomie życia religijnego. Jednakże bardziej precyzyjne określenie tych wzajemnych darów nie jest możliwe i musi pozostać tajemnicą²⁶.

Centralną prawdą wynikającą z biblijnego obrazu Matki Pana jest fakt stopniowego wzrostu wiary i świętości w osobie Maryi dokonujący się poprzez codzienny bliski kontakt z człowieczeństwem Chrystusa, z Jego Osobą. Mimo wielkiego przywileju niepokalanego poczęcia Maryja nie została wyjęta spod powszechnego prawa stopniowego dojrzewania życia duchowego. Czynnikiem wzrostu wiary i świętości jest permanentny kontakt z rzeczywistością zbawczą realizujący się w klimacie nadziei i miłości. Aktualnie dla wspólnoty wierzących to spotkanie dokonuje się za pośrednictwem sakramentów świętych. W przypadku Maryi spotkanie z rzeczywistością zbawczą dokonało się w sposób wyjątkowy poprzez macierzyńską relację do Syna. Na podstawie tego porównania uważa się Maryję za prototyp Kościoła pielgrzymującego na ziemi, a z racji Jej wniebowzięcia również za prototyp Kościoła eschatycznego²⁷.

Biorąc pod uwagę dynamiczny rozwój świętości dokonujący się w osobie Maryi można dostrzec w Niej wzór życia duchowego dla współczesnego człowieka. Realizm Maryi w aspekcie Jej wiary sprawia, że jest Ona postrzegana przez współczesnego człowieka jako godna zaufania siostra w wierze. Stopniowo dojrzewająca wiara była obecna w każdym momencie życia Maryi. Jest to rzeczywistość duchowa, którą nazywamy *samoofiarującą się wiarą*, niepodlegającą presji ludzkich kalkulacji dotyczących przyszłych nieznanych jeszcze wydarzeń.

Rzeczywistość, której doświadczyła Maryja, zdaje się być sprzeczna z ideą królewskiego Mesjasza zawartą w przesłaniu zwiastowania. Biblia wyraźnie ukazuje, że wiara Maryi rozwijała się w obliczu narastających sprzeczności, których *apogeum* stanowiła godzina krzyża. W postawie Maryi dostrzegamy czytelną analogię do ofiary Abrahama. Maryja wierząc wbrew nadziei, nawet w godzinie śmierci

²⁶ TAMŻE.

²⁷ Por. LG 69; RM 6, 47; KKK 972; J. SALIJ, *Maryja eschatologiczną ikoną Kościoła (Refleksja na marginesie KKK 927)*, w: *Maryja w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, red. S.C. NAPIORKOWSKI, B. KOCHANIEWICZ, Kraków 1996, 89-95.

krzyżowej Syna trwała w postawie wiary. W tym akcie wyrasta nawet ponad wiarę Abrahama, który ostatecznie nie złożył w ofierze własnego syna²⁸.

Postawa wiary pośród sprzeczności była kształtowana w osobie Maryi przez Jezusa również w czasie Jego publicznej działalności. Jezus osobiście ukazał swojej Matce prawdę, że będąc prawdziwie Jej Synem pozostaje równocześnie całkowicie niezależny od Niej. Poprzez wydarzenia w świątyni jerozolimskiej oraz wesela w Kanie Galilejskiej Chrystus stopniowo objawiał właściwą rolę Maryi w dziele odkupienia. W odpowiedzi na słowa ewangelicznej kobiety: *Błogosławione łono, które Cię nosiło i piersi, które ssalesz* Jezus mówi: *Owszem, ale przecież błogosławieni ci, którzy słuchają słowa Bożego i zachowują je* (Łk 11, 27-28). W odpowiedzi Jezusa przejawia się najwyższe uznanie dla wiary i świętości swojej Matki. W ten sposób Maryja stała się prototypem chrześcijańskiego życia w wierze²⁹.

Wiara Maryi osiągała swoją dojrzałość w trudach codziennej egzystencji. Należy zatem zdecydowanie odrzucić nierealistyczny, idylliczny i statyczny model świętości, która byłaby beztróskim, pozbawionym cierpień i brzemion radosnym przeżywaniem bliskości Boga. Choć na mocy przywileju niepokalanego poczęcia Maryja sama nigdy nie popełniła grzechu, to jednak, nie będąc wyizolowana od ludzkich konfliktów, grzechów, była narażona na doznawanie cierpień od innych. Niewątpliwie Maryja reprezentuje świętość w zderzeniu z grzechem świata. Dzisiaj należy bardziej podkreślać realizm życia Maryi i Jej w pełni solidarny udział w ludzkim losie. Wyjątkowość i wielkość Dziewicy z Nazaretu nie przejawia się w braku trudnych, bolesnych i dramatycznych sytuacji, lecz w mocnej, trwałej i pogłębiającej się wciąż w duchu posłuszeństwa wierze, która pozwala przetrwać nawet śmierć Mesjasza³⁰.

Można zaryzykować twierdzenie, że Chrystus objawił istotę świętości Maryi w Kazaniu na Górze. Poszczególne błogosławieństwa nie odnoszą się do abstrakcyjnego idealnego chrześcijanina, lecz są wyrazem rzeczywistości, której Chrystus doświadczył w domu nazaretańskim. W rezultacie Maryja jest żywym przykładem realizacji

²⁸ E. SCHILLEBEECKX, *Maria, moeder van de verlossing...*, 34-35. Podobieństwo między posłuszeństwem wiary Abrahama i Maryi oraz pielgrzymowanie Maryi w wierze zostały ukazane przez Jana Pawła II w *Redemptoris Mater* 14-17; por. F. CECCHIN, *W poszukiwaniu Maryi...*, 1989, 34.

²⁹ „Maria is het prototype van het christelijk geloofsleven”. E. SCHILLEBEECKX, *Maria, moeder van de verlossing...*, 35; por. TENZE, *Mariologie: gisteren, vandaag, morgen*, Baarn 1992, 49.

³⁰ TENZE, *De zware strijd van Maria's geloof*, „Thomas” 8(1954/55) nr 2, 6-7.

ducha błogosławieństw³¹. Pozytywny rozwój wiary u Maryi jest wynikiem trwałej i głębokiej relacji z Bogiem, która została potwierdzona w tajemnicy zwiastowania słowami „Pan z Tobą”. Łaska Bożej obecności w życiu Maryi stała się dla Matki Pana jednocześnie wezwaniem do pielgrzymowania w wierze i świętości³².

4. Zakończenie

Reasumując, należy podkreślić, że ewangeliczny obraz Matki Pana koncentruje się przede wszystkim na ukazaniu wiary Maryi powiązanej ze świadomością mesjańskiej misji Chrystusa. Zwłaszcza Ewangelia według świętego Łukasza eksponuje dynamiczną i realistyczną koncepcję maryjnej świętości, która podlega prawom rozwoju oraz życiowej próbie. W osobie Maryi dokonuje się stopniowe dojrzewanie wiary i świętości dzięki osobistej macierzyńskiej miłości do swego Syna. Doczesny macierzyńsko-synowski dialog miłości owocuje wzajemną wymianą duchowych darów w wymiarze eschatologicznym. Biblijne świadectwa bez wątpienia wskazują, że świętość Maryi wyrasta ze starotestamentowej duchowości „ubogich Jahwe” i ma charakter reprezentatywny i wzorczy dla całej ludzkości. Nie jest to świętość indywidualistyczna, skrajnie autonomiczna, zamknięta w sobie i dla siebie na wzór monady, ale wolna i świadoma otwartość na pełnię świata Bożego i ludzkiego, całkowita proegzystencja względem Chrystusa, Kościoła, świata, każdego narodu, radykalna aktywność służebna oraz wszelka pozytywna sensorodność i wspólnototwórczość. Maryja odzwierciedla świętość Boga w historii własnej osoby. Nie jest współodkupicielką, lecz Matką, która blaskiem darowanej pełni łask odbija blask oblicza Chrystusa, służąc najbardziej bezpośredniemu spotkaniu każdego człowieka z jedynym

³¹ *Wanneer Christus immers in de bergrede het heil van de „acht zaligheden” verkondigt, d. i. ten slotte de steeds herhaalde zaligprijzing van de „anaw” (de arme), dan had Hij niet een abstract-christelijk ideaal voor ogen, maar wist Hij dit ideaal reeds concreet verwezenlijkt: in huize Nazaret bij Maria en Jozef. Die „acht” zaligheden, vrucht van de H. Geest, zijn geen onbereikbare christelijke utopie, maar Christus’ „heiligerklaring” van moeder Maria en van al wie leeft naar haar voorbeeld. TENZE, Maria, moeder van de verlossing..., 40. Idea mariologicznej interpretacji Kazania na Górze zasugerowana wcześniej przez Langrange’a została podjęta i szerzej rozwinięta przez protestanckiego teologa H. ASMUSSENA w książce: *Maria, die Mutter Gottes*, Stuttgart 1950. Więcej informacji na temat mariologicznych poglądów Asmussena, zob. S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Spór o Matkę. Mariologia jako problem ekumeniczny*, Lublin 1988.*

³² E. SCHILLEBEECKX, *Maria, moeder van de verlossing...*, 42.

Zbawicielem. Dzięki temu Maryja pozostaje uniwersalnym prototypem chrześcijańskiego życia wiary i świętości.

Ks. dr Antoni Nadbrzeźny

ul. Kasztanowa 1
PL - 20-245 Lublin

Maria - la storia della santità universale

(Riassunto)

Nella prima parte dell'articolo l'autore studia la santità dal punto di vista ermeneutico cercando di far vedere la santità nel contesto storico-salvifico. Per poter interpretare la santità di Maria in modo adeguato è necessario affrontare il problema della santità ontologica e morale (la santità è dono e impegno insieme), rispondere ad una domanda sulla relazione tra la santità di Dio e la santità dell'uomo. La santità è sempre dinamica; anche nella santità di Maria si osserva la crescita. Le tappe di questo sviluppo sono seguenti: l'immacolata concezione e la vita verginale, l'annunciazione, la presenza sotto la croce, la presenza nel cenacolo e l'assunzione.

La santità di Maria scaturisce dalle ricchezze spirituali dell'Antico Testamento, si sviluppa secondo il progetto di Dio ed è il modello universale per tutti gli uomini.